

Hungarológiai Értesítő

**A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság folyóirata
1990–1993. XII. évfolyam 3–4. szám**

Felelős szerkesztő: Jankovics József

Hungarológiai Értesítő
A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság folyóirata
1990–1993. XII. évfolyam 3–4. szám

Szerkesztőbizottság

Ilia Mihály
Kósa László
Szépe György

Felelős szerkesztő: Jankovics József

A szerkesztésben részt vesznek:

Kozocsa Sándor, Nyerges Judit

Szerkesztőség: Budapest I., Országház u. 30. I/41. H–1014

Telefon: 155–9930, 175–9011/126-os mellék

Postacím: Budapest, Pf. 34. H–1250

Az ismertetésre szánt kiadványokat szerkesztőségünk címén
Jankovics József nevére kérjük megküldeni.

Megjelent
a Művelődési és Közoktatási Minisztérium
és az
Illyés Közalapítvány
támogatásával.

TARTALOM

Könyvismertetések

Magyar irodalomtörténet 1988	5
Magyar nyelvészet 1988	167
Magyar néprajz 1988	195

A hungarológia hírei

A Társaság szervezeti élete

A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság vezetőségi ülése	241
--	-----

Nekrológ

Erkki Itkonen (1913–1992)	243
---------------------------------	-----

Tudományos ülések, konferenciák

Extázis–álom–látomás	246
----------------------------	-----

Névmutató	249
-----------------	-----

Kovács Sándor Iván: Szakácmesterségnek és utazásnak könyvecskéi.
Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1988. 261 l.

„Ezt a nemzetet annyi mindenre költői tanították” – Kovács Sándor Iván e megállapítását a könyv első tanulmánya végén mondja ki, de a tanulság végigkíséri a szerzőt azon az úton, ahogy a csáktornyai Zrínyi-udvar kéziratos szakácskönyvétől az 1695-ben Misztótfalusi Kis Miklós által Kolozsvárott kiadott szakácskönyvön át megírja a szakács, a szakácmesterség és az egyes étek kis magyar történetét. Nem rendszeres irodalomtörténet: esszé, olyan, mint a jól elkészített vacsora. Kellemes az ízelelésre, amaz pedig az olvasásra.

Ez a műfaj eltűnt irodalomtörténet-írásunkból: a közvetlen, könnyed beszéd, irodalomtörténeti, mentalitás- és civilizációtörténeti tanulságokkal. Olyan nyelven, amelyet megért a szakember s a nyitott olvasó.

A kötet második felében a szerző a peregrinatio Hungarorum témakörében végzett évtizedes kutatásainak eredményeit összefoglalja. Jól tudjuk, az európai szellemi áramlatok hazai recepciótörténetének vizsgálatakor a korai Magyarországról külföldre irányuló bármilyen célú utazás elbeszélő emléke elsőrendű forrás. Több szempontból is az. Szemben az album amicorum (Stammbuch) nyújtotta tömör információkkal, itt nem csupán arról értesülünk, hogy egy magyarországi utazó találkozott a kor egy-egy kiemelkedő alakjával, hanem arról is, hogy az utazó milyen benyomást szerzett az illetőről, hogyan értékelte a találkozást, esetleg miről beszélgettek stb. De kiváló forrás abban az értelemben is, hogy az európai utazáselméleti irodalomnak milyen hazai visszhangja volt, s egyrészt születtek-e hasonló elméleti igényű művek, másrészt az utazások gyakorlati megvalósításában volt-e irányadó szerepe ezen kézikönyvnek, s az utazás során keletkezett elbeszélő forrás megfelel-e az ezekben megfogalmazott szerkesztési, tartalmi követelményeknek.

A tanulmány első része tehát áttekintést ad az európai utazáselméleti irodalomról, majd elemzi a magyarországi munkákat is, hangsúlyosan Forgách Mihály-nak a Justus Lipsius hatása alatt elmondott wittenbergi beszédét (1587), illetve Frölich Dávid munkáját, amely az első hazai, rendszerbe foglalt utazáselméleti mű (1639). Külön öröm számunkra, hogy egy-egy európai példa magyar fordítása (Albert Meier, Justus Lipsius) is megjelenhetett a kötet függelékeként.

A tanulmány második, nagyobbik fele, a XV–XVIII. század hazai utazási irodalmának története (Janus Pannonius *Búcsú Váradtól* című versétől Kis István *Jeruzsálemi utazásáig*). Persze több is ennél. Ezek a szövegemlékek irodalomtörténeti voltukon túl fontos mentalitástörténeti dokumentumok: hogyan vélekedtek a kor emberei a külföldre való utazásról, hogyan készültek rá lelkiileg, gyakorlatilag (instrukciók), s amikor már ott voltak, mit figyeltek meg, miként értékelték az idegen népek és a hazaiak közti különbséget: jellemben, szellemiségben, szokásokban, cselekedetekben stb. A paletta természetesen sokszínű: Szepsi Csombor Márton élvonalbeli irodalmi leírásától Cseffei Lászlónak a számos dologra rácsodálkozó (s erről édesanyját s barátját azonnal értesítő) levelein át a tömör, a dolgok minősége közt különbséget nem tevő, mindent feljegyző Miskolczi Csulyak Istvánig sokféle leíró típussal találkozunk.

Nyomon követhetjük azt a folyamatot, ahogy a különböző társadalmi rétegekből származók megjelennek az utazók közt. Ki-ki más-más céllal utazik persze, ez külön tanulságot hordoz: az első cavalier-tours (Széchenyi Zsigmond itáliai útja 1699–1700) jól mutatja a már akkor meglévő civilizációs készségünket. A szerző rámutat azokra a különbségekre is, amelyek az egyes vallási felekezetekhez tartozók utazási emlékeiben nyilvánul meg. Szenci Molnár Albert nevetségesnek tartja a lo-retói Mária-kápolnát, míg katolikus peregrinusaink áhítattal lépnek e helyre. Nem hiányzik a tanulmányból a disputa sem; más szakírók másként vélekednek például a protestáns utazók művészetszemléletéről, mint Kovács Sándor Iván – a kötet szerzője erről is elmondja itt véleményét.

A nem csupán a koraujkort ismerő szerző természetesen nem a kronologikus elvet követte irodalomtörténetünk e fejezetének megírásakor: az „Elméletek – műfajok – szerzők – színterek” tagolás tette lehetővé számára, hogy tanulmánya előadásszerű legyen, s ahol eszébe jut egy-egy XIX–XX. századi irodalmi példa, elmondhassa azt is.

Az, hogy Itália e tablón élénkebb színekkel szerepel, s Zrínyi Miklós itáliai utazása (1636) tényleges dokumentáltságánál talán jelentősebb helyet kap e történetben, az az auctor személyes érdeklődésének, Itália-orientáltságú ismereteinek köszönhető.

Monok István

Kölcsey Ferenc összes versei.

Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Kulin Ferenc. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1988. 173 l.

Az 1960-ban kiadott, Szauder József által gondozott Kölcsey-összes óta, különböző válogatások után ez az újabb, a teljes költői életművet ígérő kötet. Szövegközlésében a Szauder-féle kiadást követi, de a variánsokat nem közli azzal az indokkal, hogy azok csak a szakembereket érdeklik. Ez vitatható, hiszen ezen érv alapján a töredékek egy részét is kihagyhatta volna. A korábbi kiadásokhoz képest viszont bővült a kötet egy azóta előkerült emlékkönyvi verssel, s a Rebellis-vers egy újabb változatával, melynek Átok a címe. Sajnálatos módon elkerülte a sajtó alá rendező figyelmét az 1961-ben az Irodalomtörténeti Közleményekben közzétett, 1806-ban írt első Kölcsey-vers, a Köszöntő Pál napjára. A csinos kis kötet szép tiszteletadás a költő halálának százötvenedik évfordulóján.

Szabó G. Zoltán